

Apostolische Brief

Mane nobiscum Domine

aan de bisschoppen, de priesters en de gelovigen voor het
Jaar van de Eucharistie (oktober 2004–oktober 2005)

Inleiding

1. "Blijf bij ons, Heer, want het wordt al avond" (vgl. Lc 24,29). Dit was de dringende uitnodiging van de twee leerlingen op weg naar Emmaüs, op de avond van de dag van de verrijzenis, aan de Reiziger die hen onderweg had vergezeld. Ondergedompeld in hun verdriet hadden ze er geen idee van dat deze vreemdeling uitgerekend hun Meester was, die uit de dood was verrezen. Toch voelden ze dat hun hart in hen brandde (vgl. v. 32) toen Hij tot hen sprak en hun de Schriften 'ontsloot'. Het licht van het Woord verzachtte de hardheid van hun hart en 'opende hun ogen' (vgl. v. 31). In de schaduw van de dag die ten einde ging en in de duisternis die hun geest dreigde te omhullen, was deze Reiziger een lichtstraal, die hun hoop weer wekte evenals hun verlangen naar de volheid van het licht. "Blijf bij ons", drongen zij aan. En Hij aanvaardde de uitnodiging. Kort daarna was het gelaat van Jezus verdwenen, maar de Heer was bij hen 'gebleven', onder de sluier van het 'gebroken brood', waardoor hun ogen waren open gegaan.

2. Het *beeld van de leerlingen op weg naar Emmaüs* kan dienen als een passende oriëntatie voor een Jaar waarin de Kerk zich speciaal zal bezighouden met het beleven van het mysterie van de heilige Eucharistie. Temidden van onze vragen en problemen, en zelfs onze bittere teleurstellingen, wil de goddelijke Reiziger aan onze zijde blijven, de Schriften voor ons ontsluiten en ons leiden tot een dieper begrip van de mysteries van God. Als we Hem ten volle ontmoeten, zullen we overgaan van het 'Woord van het licht' naar het 'Brood des levens', de ultieme vervulling van zijn belofte 'bij

ons te zijn tot aan het einde der tijden' (vgl. Mt 28,20).

3. Het 'breken van het brood' – zoals de Eucharistie in het begin genoemd werd – is altijd het middelpunt van het leven van de Kerk geweest. Hierdoor stelt Christus het mysterie van zijn dood en verrijzenis in de tijd aanwezig. In de Eucharistie ontvangen we Christus in Persoon, als het "levende brood dat uit de hemel is neergedaald" (Joh 6,51). Met Hem ontvangen wij het onderpand van het eeuwig leven en een voorsmaak van het eeuwige feestmaal in het hemelse Jeruzalem. In navol-

ging van de leer van de Kerkvaders, de oecumenische concilies en mijn eigen voorgangers, heb ik de Kerk veelvuldig aangespoord na te denken over de Eucharistie, laatst nog in de Encycliek *Ecclesia de Eucharistia*. Ik stel mij niet tot doel hier deze leer nog een keer te herhalen; ik verwijs er slechts naar opdat zij verdiept en beter begrepen zal worden. Tegelijkertijd dacht ik dat het juist daarom dienstig zou zijn voor dit doel *een heel jaar toe te wijden aan dit wonderbare sacrament*.

4. Zoals bekend zal het *Jaar van de Eucharistie* worden gevierd van oktober 2004 tot oktober 2005. Het idee voor deze viering werd geleverd door twee gebeurtenissen die het begin en einde ervan markeren: het *Internationale Eucharistisch Congres* dat plaats vindt van 10-17 oktober 2004 in Guadalajara, Mexico, en de *Gewone Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode* die van 2-29 oktober 2005 in het Vaticaan gehouden zal worden met als thema: 'De Eucharistie: bron en hoogtepunt van het leven en de zending van de Kerk'. Ik werd ook geleid door een andere overweging: tijdens dit jaar zullen de *Wereldjongerendagen* plaats vinden in Keulen, van 16-21 augustus 2005. Ik zou willen dat de jonge mensen zich verzamelen rondom de Eucharistie als de levende bron die hun geloof en hun enthousiasme voedt. Ik had al langer gedacht over een Eucharistisch initiatief zoals dit: het is een natuurlijke ontwikkeling van de pastorale impulsen die ik de Kerk heb willen geven, in het bijzonder tijdens de jaren van voorbereiding op het Jubileumjaar en de jaren die daarop volgden.

5. In de voorliggende apostolische Brief wil ik deze pastorale continuïteit onderstrepen en iedereen helpen de geestelijke betekenis ervan te vatten. Wat betreft de

bijzondere vorm die het *Jaar van de Eucharistie* zal aannemen, reken ik op de persoonlijke betrokkenheid van de Herders van de plaatselijke Kerken. Hun verering voor dit grote mysterie zal zeker tot aansprekende initiatieven leiden. Mijn broeders in het bisschopsambt zullen zeker begrijpen dat het *Jaar van de Eucharistie*, zo kort na de viering van het *Jaar van de Rozenkrans*, op zo'n hoog geestelijk niveau gestalte moet krijgen, dat het op geen enkele manier de pastorale programma's van de plaatselijke Kerken negatief beïnvloedt. Integendeel zelfs, deze programma's kunnen erdoor verlicht worden, ze om het zo te zeggen verankeren in het Mysterie Zelf, dat zowel het geestelijk leven van de gelovigen als de initiatieven van iedere plaatselijke Kerk voedt en sterkt. Ik vraag de plaatselijke Kerken niet hun pastorale programma's aan te passen, maar de nadruk te leggen op de Eucharistische dimensie, waarop het hele christelijke leven berust. Van mijn kant zou ik in deze Brief graag *enkele basisprincipes* aanreiken, en ik vertrouw erop dat het Godsvolk in alle gelegingen mijn voorstel met enthousiasme en vurige liefde zal aanvaarden.

I In de lijn van het Concilie en het grote Jubileum

De blik op Christus gericht

6. Tien jaar geleden, in *Tertio millennio adveniente* (10 november 1994), had ik de vreugde de Kerk de weg te wijzen ter voorbereiding op het *grote Jubileum van het jaar 2000*. Het leek mij dat dit historische moment zich aandiende als een grote genade. Ik besepte natuurlijk dat enkel het overschrijden van een tijdsgrens, hoezeer ook tot de verbeelding sprekend, op zich

geen grote veranderingen tot stand zou kunnen brengen. Helaas begon het nieuwe millennium met gebeurtenissen die een tragische voortzetting vormden van het verleden, dikwijls met de ergste aspecten daarvan. Zo wordt een scenario zichtbaar dat, ondanks bepaalde positieve elementen, ontsierd wordt door daden van geweld en bloedvergieten, die ons steeds weer grote zorgen baren. Toch was ik overtuigd – en dat ben ik nu meer dan ooit! – dat toen ik de Kerk uitnodigde het 2000 jarig Jubileum van Gods Menswording te vieren, deze viering op ‘lange termijn’ de mensheid tot voordeel zou strekken.

Jezus Christus staat in het middelpunt niet alleen van de geschiedenis van de Kerk, maar ook van de geschiedenis van de mensheid. In Hem wordt alles één (vgl. Ef 1,10; Kol 1,15-20). Hoe zouden we het enthousiasme kunnen vergeten waarmee het Tweede Vaticaans Concilie de woorden van paus Paulus VI aanhaalde dat Christus “het doel is van de mensengeschiedenis, het punt waarnaar alle verlangens van de geschiedenis en de beschaving convergeren, het centrum van de mensheid, de vreugde van alle harten en de vervulling van hun verlangens”?¹ De leer van het Concilie heeft ons begrip van het wezen van de Kerk verdiept en gelovigen een helderder inzicht gegeven niet alleen in de geloofsmysterieën, maar ook in de aardse werkelijkheid, gezien in het licht van Christus. In Hem, het mens geworden Woord, wordt namelijk niet alleen het mysterie van God geopenbaard, maar ook het mysterie van de mens zelf.² In Hem vindt de mens verlossing en voltooiing.

7. In de Encycliek *Redemptor hominis*, aan het begin van mijn pontificaat, heb ik dit idee uitgewerkt en ik ben er dikwijls bij andere gelegenheden op teruggekomen. Het Jubileum was een gunstig mo-

ment om gelovigen uit te nodigen deze fundamentele waarheid weer eens te beschouwen. De voorbereiding op deze grote gebeurtenis was volledig trinitair en christocentrisch. Bij deze thematische opzet moest er duidelijk plaats zijn voor de Eucharistie. Aan het begin van dit *Jaar van de Eucharistie* herhaal ik de woorden die ik al in *Tertio millennio adveniente* schreef: “Het jaar 2000 zal een intens Eucharistisch jaar zijn: de Heiland, die twintig eeuwen geleden mens werd in de schoot van Maria, blijft zich in het *sacrament van de Eucharistie* aan de mensheid aanbieden als bron van goddelijk leven.”³ Het Internationale Eucharistisch Congres, dat jaar in Rome gehouden, droeg er tevens toe bij de nadruk te leggen op dit aspect van het grote Jubileum. Het is ook de moeite waard in de herinnering te roepen dat mijn apostolische Brief *Dies Domini* de gelovigen uitnodigt de zondag te beschouwen als de dag van de Verrezen Heer en de speciale dag van de Kerk. Ik heb toen iedereen aangespoord de viering van de Eucharistie als het hart van de zondag te herontdekken.⁴

Met Maria het gelaat van Christus gadeslaan

8. De vruchten van het grote Jubileum werden verzameld in de apostolische Brief *Novo millennio ineunte*. In dit programmatische document heb ik een vorm van pastorale inzet aanbevolen, gebaseerd op het aanschouwen van het gelaat van Christus, als onderdeel van een kerkelijke pedagogiek die in staat is te streven naar de ‘hoge maat’ van de heiligheid, in het bijzonder door de kunst van het gebed.⁵ Hoe zou zo’n programma volledig kunnen zijn zonder toewijding aan de liturgie en in het bijzonder aan de *ontwikkeling van het Eucharistisch leven*? Ik

1. Tweede Vaticaans Concilie, pastorale Constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes*, 45.

2. Vgl. *a.w.*, 22.

3. Johannes Paulus II, apostolische Brief *Tertio millennio adveniente* (10 november 1994), 55, in: *Kerkelijke documentatie (KD)* 23/1 (februari 1995), 27.

4. Vgl. Johannes Paulus II, apostolische Brief *Dies Domini* (31 mei 1998), 32-34, in: *KD* 26/9-10 (18 december 1998), 455-456.

5. Vgl. Johannes Paulus II, apostolische Brief *Novo millennio ineunte* (6 januari 2001), 30-32, in: *KD* 29/3 (11 mei 2001), 90-92.

schreef toen: “In de twintigste eeuw heeft, met name na het Concilie, de wijze waarop de christelijke gemeenschap de sacramenten, en met name de Eucharistie, viert een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Men moet in deze richting verder gaan en een bijzondere nadruk leggen op *de zondagse Eucharistieviering* en op *de zondag zelf*, die beleefd wordt als een speciale dag van het geloof, als de dag van de verrezen Heer en de gave van de heilige Geest, als wekelijkse Paasdag.”⁶ In het kader van deze gebedsopvoeding heb ik het bidden van de getijden aanbevolen, waarmee de Kerk de verschillende uren van de dag alsook de loop van de tijd door het liturgisch jaar heiligt.

9. Met het uitroepen van het Jaar van de Rozenkrans en de uitgave van de apostolische Brief *Rosarium Virginis Mariae*, ben ik teruggekomen op het thema van het aanschouwen van het gelaat van Christus, nu *vanuit een Mariaal perspectief*, door het bidden van de rozenkrans weer aan te bevelen. Dit traditionele gebed, dat zo sterk wordt aanbevolen door het leergezag en het Godsvolk zo dierbaar is, is buitengewoon bijbels en evangelisch, gericht op de Naam en het gelaat van Jezus Christus, in het overwegen van de geheimen en het herhalen van het ‘Weesgegroet’. In de voortgang van de herhaling is het *een soort pedagogiek van de liefde*, die erop gericht is in ons hart dezelfde liefde te wekken die Maria voor haar Zoon koesterde. Daarom heb ik door de toevoeging van de geheimen van het licht, voortbouwend op een eeuwenoude traditie, ernaar gestreefd deze bevoorrechte vorm van contemplatie tot een nog vollediger ‘compendium van het Evangelie’ te maken.⁷ En hoe zou de heilige Eucharistie niet het hoogtepunt van de geheimen van het Licht kunnen zijn?

Van het Jaar van de Rozenkrans naar het Jaar van de Eucharistie

10. Midden in het *Jaar van de Rozenkrans* gaf ik de Encycliek *Ecclesia de Eucharistia* uit, met de bedoeling licht te laten schijnen op het geheim van de Eucharistie in zijn onlosmakelijke en levenschenkende verhouding tot de Kerk. Ik spoorde alle gelovigen aan het Eucharistisch offer te vieren met passende eerbied, en Jezus die aanwezig is in de Eucharistie, zowel tijdens als buiten de Mis, te aanbidden op de wijze die zo’n groot mysterie waardig is. Bovenal benadrukte ik wederom de noodzaak van een Eucharistische spiritualiteit en wees op Maria, “de vrouw van de Eucharistie”,⁸ als voorbeeld.

Het *Jaar van de Eucharistie* vindt plaats tegen een *achtergrond die van jaar tot jaar verrijkt is*, blijvend geworteld in het thema van Christus en het beschouwen van zijn gelaat. In zekere zin biedt het *Jaar van de Eucharistie* zich als een synthese aan, als *het hoogtepunt van een bewandelde weg*. Er zou veel gezegd kunnen worden over de wijze waarop men dit jaar kan vieren. Ik beperk mij tot enkele reflecties om ons allen te helpen dit op een diepere en meer vruchtbare wijze te ervaren.

II De Eucharistie als geheim van het licht

“Hij verklaarde hun ... wat in al de Schriften op Hem betrekking had” (Lc 24,27)

11. Het verslag van de verschijning van de Verrezen Jezus aan de beide leerlingen op de weg naar Emmaüs helpt ons om ons te concentreren op een belangrijk aspect van het Eucharistisch mysterie, dat altijd aanwezig moet zijn in de devotie van het

6. *A.w.*, 35, in: *a.w.*, 93.

7. Vgl. Johannes Paulus II, apostolische Brief *Rosarium Virginis Mariae* (16 oktober 2002), 19.21, in: *KD* 30/8 (6 december 2002), 340-343.

8. Johannes Paulus II, Encycliek *Ecclesia de Eucharistia* (17 april 2003), 53, in: *KD* 31/4 (6 juni 2003), 124.

Godsvolk: *De Eucharistie is een geheim van het licht!* Wat betekent dit en wat zijn de implicaties ervan voor het christelijk leven en de christelijke spiritualiteit?

Jezus omschrijft zichzelf als “het licht van de wereld” (Joh 8,12), en deze eigenschap verschijnt op sommige momenten van zijn leven heel duidelijk, zoals bij de Gedaanteverandering en de Verrijzenis, als zijn goddelijke heerlijkheid duidelijk straalt. In de Eucharistie blijft de heerlijkheid van Christus echter verborgen. De Eucharistie is bij uitstek *mysterium fidei*, geheim van het geloof. Door het geheim van zijn volledige verborgenheid wordt Christus een geheim van het licht, waardoor gelovigen binnengeleid worden tot in de diepte van het goddelijk leven. Door een gelukkige ingeving plaatst Rublëvs beroemde icoon van de Drie-eenheid de Eucharistie veelzeggend in het centrum van het leven van de Drie-eenheid.

12. De Eucharistie is vooral licht omdat in iedere H. Mis de liturgie van de Woorddienst vooraf gaat aan de liturgie van de Eucharistie in de eenheid van de beide ‘tafels’, de tafel van het Woord en de tafel van het Brood. Deze continuïteit komt tot uitdrukking in de Eucharistische rede van het Johannesevangelie, waar Jezus zijn onderricht begint met te spreken over het mysterie van zijn persoon en dan overgaat tot de Eucharistische dimensie daarvan: “Want mijn vlees is echt voedsel en mijn bloed is echte drank” (Joh 6,55). We weten dat dit de meeste van zijn toehoorders tegen de borst stuitte, hetgeen Petrus ertoe bracht het geloof te verwoorden van de andere apostelen en van de Kerk alle eeuwen door: “Heer, naar wie zouden wij gaan? Uw woorden zijn woorden van eeuwig leven” (Joh 6,68). In het verslag over de leerlingen op weg naar Emmaüs, grijpt Christus zelf in om aan te tonen

hoe “beginnend met Mozes en de profeten wat in al de Schriften staat” verwijst naar het mysterie van zijn persoon (vgl. Lc 24,27). Zijn woorden doen de harten van de leerlingen ‘branden’, trekken hen uit de duisternis van verdriet en wanhoop, en wekken in hen het verlangen bij hem te blijven: “Blijf bij ons, Heer” (vgl. v. 29).

13. In de Constitutie *Sacrosanctum Concilium* hebben de Concilievaders van Vaticanum II gemeend de schatten van de Schrift door “de tafel van het Woord” meer te moeten ontvouwen voor de gelovigen.⁹ Daarom stonden ze toe dat in de viering van de liturgie met name de bijbelse lezingen gedaan zouden worden in een taal die iedereen verstaat. Het is Christus zelf die spreekt als de heilige Schrift wordt voorgelezen in de Kerk.¹⁰ De Concilievaders spoorden de celebrant ook aan de homilie te beschouwen als deel van de liturgie, erop gericht het Woord van God te verklaren en de betekenis ervan voor het christelijk leven duidelijk te maken.¹¹ Veertig jaar na het Concilie kan het *Jaar van de Eucharistie* dienen als een belangrijke mogelijkheid voor christelijke gemeenschappen om *hun vooruitgang op dit gebied te evalueren*. Het is niet genoeg dat de bijbelse passages in de landstaal worden voorgelezen, als ze niet ook worden verkondigd met zorg, vrome aandacht en meditatieve stilte, die het Woord van God in staat stellen de geest en het hart van de mensen te raken en te verlichten.

“Zij herkenden Hem aan het breken van het brood” (vgl. Lc 24,35)

14. Het is veelbetekenend dat de twee leerlingen op de weg naar Emmaüs, voorbereid door de woorden van de Heer, Hem aan tafel herkenden door het simpele gebaar van het ‘breken van het brood’. Als

9. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium*, 51.

10. Vgl. *a.w.*, 7.

11. Vgl. *a.w.*, 52.

de geest verlicht en het hart ontbrand is, gaan tekenen 'spreken'. De Eucharistie ontvouwt zich in een dynamische context van tekenen die een rijke en stralende boodschap bevatten. Door deze tekenen opent op de een of andere wijze het mysterie de ogen van de gelovige.

Zoals ik in mijn Encycliek *Ecclesia de Eucharistia* heb benadrukt, is het belangrijk dat geen enkele dimensie van dit sacrament wordt verwaarloosd. We verkeren voortdurend in de bekoring de Eucharistie te reduceren tot onze eigen dimensies, terwijl wij ons in feite moeten openstellen voor de dimensies van het mysterie. "De Eucharistie is een te groot geschenk dan dat wij dubbelzinnigheid en verschraling van de betekenis zouden kunnen dulden."¹²

15. Het lijkt geen twijfel dat de meest opvallende dimensie van de Eucharistie die van een *maaltijd* is. De Eucharistie is ontstaan in de context van het Paasmaal op de avond van Witte Donderdag. *Dat het een maaltijd is* behoort helemaal tot de structuur: "Neemt, eet ... Daarna nam Hij de beker, en ... reikte hun die toe met de woorden: Drinkt allen hieruit" (Mt 26,26-27). Dit aspect geeft uitdrukking aan de gemeenschapsrelatie die God met ons wil aangaan en die wij ook met elkaar moeten opbouwen.

Toch mag niet worden vergeten dat het Eucharistisch maal ook en vooral een diepgaand offerkarakter heeft.¹³ In de Eucharistie stelt Christus voor ons opnieuw present *het offer dat eens en voor altijd op Golgota is gebracht*. In de Eucharistie aanwezig als de Verrezen Heer, draagt Hij toch de tekenen van zijn lijden, waarvan iedere H. Mis een 'gedachtenis' is, zoals de liturgie ons voorhoudt in de acclamatie na de Consecratie: "Heer Jezus, wij verkondigen uw dood en wij

belijden ... dat Gij verrezen zijt." Terwijl de Eucharistie het verleden tegenwoordig stelt, *richt ze ons tegelijkertijd ook op de toekomst, als Christus zal wederkomen* aan het einde van de geschiedenis. Dit 'eschatologische' aspect verleent het sacrament van de Eucharistie een meeslepende dynamiek, die onze pelgrimstocht als christen vervult van hoop.

"Ik ben met U alle dagen ..."
(Mt 28,20)

16. Al deze dimensies van de Eucharistie komen samen in één aspect dat meer dan alle andere ons geloof op de proef stelt: *het mysterie van de 'werkelijke' tegenwoordigheid*. Met de gehele traditie van de Kerk geloven wij dat Jezus werkelijk aanwezig is onder de Eucharistische gedaanten. Deze aanwezigheid wordt – zoals paus Paulus VI terecht heeft uitgelegd – niet op een exclusieve wijze 'werkelijk' genoemd, alsof andere vormen van Christus' aanwezigheid niet werkelijk zouden zijn, maar als de 'werkelijke' aanwezigheid bij uitstek, omdat Christus hier substantieel aanwezig komt, geheel en al, in de werkelijkheid van zijn Lichaam en zijn Bloed.¹⁴ Het geloof verlangt van ons dat wij tot de Eucharistie naderen in het volle bewustzijn dat we tot Christus zelf naderen. Het is juist zijn aanwezigheid die de andere aspecten van de Eucharistie – als maaltijd, als herinnering aan het Paasmysterie, als eschatologische verwachting – een betekenis schenkt die het enkele symbolisme ver te boven gaat. De Eucharistie is een mysterie van aanwezigheid, de volmaakte vervulling van Jezus' belofte met ons te zijn tot aan de voleinding der wereld.

12. *Ecclesia de Eucharistia*, 10, in: *a.w.*, 103.

13. Vgl. *t.a.p.*; Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, *Instructie Redemptionis Sacramentum* (Het sacrament van de verlossing). Wat nageleefd en vermeden dient te worden met betrekking tot de allerheiligste Eucharistie (25 maart 2004), 38, in: *KD 32/3-4* (20 augustus 2004), 83.

14. Vgl. Paulus VI, Encycliek *Mysterium Fidei* (3 september 1965), 39, in: *AAS 57* (1965), 764; Congregatie voor de Goddelijke Eredienst, *Instructie Eucharisticum Mysterium* over de aanbidding van het Eucharistisch Mysterie (25 mei 1967), 9, in: *AAS 59* (1967), 547.

Vieren, aanbidden, beschouwen

17. De Eucharistie is een groot mysterie! En de Eucharistie moet boven alles *goed gevierd worden*. De H. Mis moet in het middelpunt van het christelijk leven worden geplaatst en door iedere gemeenschap op waardige wijze worden gevierd, volgens vastgestelde normen, met de deelname van de verzamelde gelovigen en met de aanwezigheid van bedienaren die de hun toebedeelde taken vervullen. Daarbij hoort een grote zorg wat betreft sacraliteit. Zeker ook wat betreft de zang en de *liturgische muziek*. Een speciaal project voor dit *Jaar van de Eucharistie* zou kunnen zijn dat iedere parochie de Algemene Instructie van het Romeinse Missaal bestudeert. De beste manier om binnen te treden in het mysterie van de verlossing, aanwezig gesteld in de heilige 'tekenen', is het trouw volgen van de voortgang van het liturgisch jaar. Herders moeten zich toeleggen op de '*mystagogische*' *catechese*, die de Kerkvaders zo ter harte ging, waardoor de gelovigen geholpen worden de betekenis van de woorden en de handelingen van de liturgie te begrijpen, om vanuit de tekenen door te dringen in het mysterie dat deze bevatten, en daar hun hele leven op af te stemmen.

18. Het is van bijzonder belang een *levendig bewustzijn van Christus' werkelijke tegenwoordigheid* te ontwikkelen, zowel in de viering van de H. Mis als in de aanbidding van de Eucharistie buiten de H. Mis. Dat bewustzijn moet blijken uit het stemgebruik, de gebaren, de houding en het gedrag. Met betrekking hiertoe legt de liturgische wet – en ik heb dat laatst zelf nog bevestigd¹⁵ – de nadruk op het belang van momenten van stilte, zowel tijdens de viering van de H. Mis als tijdens Eucharistische aanbidding. De wijze waarop

de bedienaren en de gelovigen met de Eucharistie omgaan zou van diep respect moeten getuigen.¹⁶ De aanwezigheid van Jezus in het tabernakel moet een *aantrekkingspunt* worden voor een steeds groter aantal zielen die vervuld zijn van liefde tot Hem, bereid om geduldig te wachten tot ze zijn stem horen en als het ware zijn hartslag te voelen. "Proeft en merkt op hoe mild de Heer is" (Ps 34,9).

Gedurende dit jaar zou *Eucharistische aanbidding buiten de H. Mis* een bijzondere devotie moeten zijn voor individuele parochies en religieuze gemeenschappen. Laten we er de tijd voor nemen te knielen voor Jezus in de Eucharistie om middels ons geloof en onze liefde eerherstel te brengen voor de daden van achteloosheid en verwaarlozing, en zelfs de beledigingen, die onze Verlosser in veel delen van de wereld te verduren krijgt. Laten we door aanbidding onze persoonlijke en gemeenschappelijke beschouwing verdiepen, daarbij gebruik makend van hulpmiddelen om tot gebed te komen, die geïnspireerd zijn door het Woord van God en de ervaring van zoveel mystici, vroeger en nu. De rozenkrans zelf, als die werkelijk wordt begrepen in de bijbelse en christocentrische vorm die ik heb aanbevolen in de apostolische Brief *Rosarium Viriginis Mariae*, zal een zeer passende weg vormen naar Eucharistische contemplatie, met Maria als onze metgezel en gids.¹⁷

Laten we dit jaar ook met bijzondere devotie Sacramentsdag vieren, het hoogfeest van het heilig Sacrament van het Lichaam en Bloed van Christus, met de traditionele processie. Het geloof in God die in de Menswording tot metgezel op onze weg werd, moet overal verkondigd worden, in het bijzonder in onze straten en huizen, als een uitdrukking van onze dankbare liefde en als een onuitputtelijke bron van zegen.

15. Vgl. Johannes Paulus II, apostolische Brief *Spiritus et Sponsa*, bij de veertigste verjaardag van de Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium* (4 december 2003), 13, in: *Liturgische documentatie 3* (2004), 35.

16. Vgl. *Redemptionis Sacramentum*, in: *a.w.*, 75-123.

17. Vgl. *a.w.*, 137, in: *a.w.*, 101-102.

III De Eucharistie als bron en teken van gemeenschap

**“Blijft in Mij, zoals Ik in u”
(Joh 15,4)**

19. Toen de leerlingen op weg naar Emmaüs Jezus vroegen ‘bij’ hen te blijven, beantwoordde Hij dat verzoek met een veel grotere gave: door het Sacrament van de Eucharistie vond Hij de mogelijkheid ‘in’ hen te blijven. Het ontvangen van de Eucharistie betekent binnen gaan in een diepgaande gemeenschap met Jezus. “Blijft in Mij, zoals Ik in u” (Joh 15,4). Deze verhouding van diepgaand en wederzijds ‘blijven’ stelt ons in staat op aarde een zekere voorproef van de hemel te hebben. Is dit niet het grootste menselijke verlangen? Is dit niet wat God voor ogen stond bij de verwerkelijking van zijn heilsplan in de geschiedenis? God heeft in de harten van mensen een ‘honger’ gelegd naar zijn Woord (vgl. Am 8,11), een honger die alleen gestild kan worden door volledige eenheid met Hem. De Eucharistische gemeenschap is ons geschonken, zodat we hier op aarde door God ‘verzadigd’ kunnen worden, in afwachting van de volledige vervulling in de hemel.

Eén brood, één lichaam

20. Deze bijzondere nabijheid die in de Eucharistische ‘gemeenschap’ tot stand komt kan niet goed begrepen of volledig ervaren worden los van de kerkelijke gemeenschap. Dit heb ik herhaaldelijk benadrukt in mijn Encycliek *Ecclesia de Eucharistia*. De Kerk is het Lichaam van Christus: men is ‘met Christus’ onderweg in de mate waarin men betrokken is ‘op zijn Lichaam’. Christus heeft voor het ontstaan en de groei van deze eenheid ge-

zorgd door de uitstorting van de heilige Geest. En Hijzelf bouwt deze voortdurend op door zijn Eucharistische aanwezigheid. Het is het ene Eucharistische brood dat ons tot één lichaam maakt. Zoals de apostel Paulus zegt: “Omdat het brood één is, vormen wij allen tezamen één lichaam, want allen hebben wij deel aan het ene brood” (1Kor 10,17). In het mysterie van de Eucharistie bouwt Jezus de Kerk op als een gemeenschap, volgens het hoogste ideaal zoals Hij dat formuleert in het *hogepriesterlijk gebed*: “zoals Gij, Vader, [zijt] in Mij en Ik in U: dat ook zij in Ons mogen zijn opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt” (Joh 17,21).

21. De Eucharistie is zowel de bron van de kerkelijke eenheid alsook de ultieme uitdrukking ervan. De Eucharistie is een *goddelijk teken van gemeenschap*. Daarom stelt de Kerk voorwaarden aan de volledige deelname aan de viering van de Eucharistie.¹⁸ Deze verschillende beperkingen zouden ons steeds meer bewust moeten maken van *de eisen die worden gesteld door de gemeenschap die Jezus van ons vraagt*. Het is een *hiërarchische* gemeenschap, gebaseerd op het bewustzijn van een verscheidenheid aan taken en diensten, welke in het Eucharistisch Gebed door het noemen van de paus en diocesane bisschop steeds opnieuw bekrachtigd wordt. Het is een gemeenschap van broeders en zusters, die gekoesterd wordt door een ‘geest van gemeenschap’, welke wederzijdse openheid, genegenheid, begrip en vergeving bevordert.¹⁹

**“... één van hart en één van ziel”
(Hnd 4,32)**

22. Bij iedere H. Mis worden we opgeroepen onszelf de maat te nemen naar het

18. Vgl. *Ecclesia de Eucharistia*, 44, in: *a.w.*, 119; *Wetboek van Canoniek Recht (CIC)*, can. 908; *Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken (CCEO)*, can. 702; Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, *Oecumenisch Directorium* (25 maart 1993), 122-125, 129-131, in: *KD 21/7* (oktober 1993), 327-328; Congregatie voor de Geloofsleer, *Brief Ad Exsequendam* (18 mei 2001), in: *AAS 93* (2001), 786.

19. Vgl. *Novo millennio ineunte*, 43, in: *a.w.*, 97-98.j

ideaal van gemeenschap dat het boek *Handelingen van de Apostelen* schetst als voorbeeld voor de Kerk alle tijden door. Het is de Kerk, verenigd rond de apostelen, geroepen door het Woord van God, die in staat is zowel geestelijke als materiële goederen te delen (vgl. Hnd 2,42-47; 4,32-35). In dit *Jaar van de Eucharistie* nodigt de Heer ons uit dit ideaal zo dicht mogelijk te benaderen. Die momenten die al genoemd worden in de liturgie van de 'Missa Stationali',* die de bisschop viert in de kathedraal, samen met zijn priesters en diakens, en met de deelname van het hele Godsvolk, moeten bijzonder worden beleefd. Hier 'manifesteert' de Kerk zich in het bijzonder.²⁰ Het zou prijzenswaardig zijn om *andere belangrijke gelegenheden* aan te wijzen, ook op het niveau van de parochie, die een gevoel van gemeenschap kunnen bevorderen en in de viering van de Eucharistie een bron van hernieuwde vurigheid vinden.

De Dag des Heren

23. Het is mijn uitdrukkelijke wens dat er in dit jaar bijzonder naar wordt gestreefd de zondag als dag des Heren en dag van de Kerk opnieuw te ontdekken en volledig te beleven. Het zou mij verheugen als iedereen opnieuw nadacht over mijn woorden in de apostolische Brief *Dies Domini*: "Met name tijdens de zondagsmis herbeleven de christenen met een bijzondere intensiteit de ervaring die de apostelen opdeden toen zij op de avond van Pasen bijeen waren, toen de Verrezone onder hen verscheen (vgl. Joh 20,19). In die kleine kern van leerlingen, de eerstelingen van de Kerk, was op een bepaalde wijze het volk van God van alle tijden aanwezig."²¹ Gedurende dit genadejaar moeten priesters *nog meer dan anders zorg besteden aan de zondagsmis* als de

viering die de hele parochiegemeenschap bijeen brengt met de deelname van verschillende groepen, bewegingen en verenigingen.

IV De Eucharistie als principe en plan voor 'missie'

"Ze stonden onmiddellijk op en keerden naar Jeruzalem terug" (Lc 24,33)

24. De twee Emmaüsgangers gingen, toen ze Heer herkend hadden, onmiddellijk op pad (vgl. Lc 24,33), om verslag uit te brengen van wat ze gezien en gehoord hadden. Als we de Verrezone werkelijk hebben ontmoet door zijn Lichaam en zijn Bloed te nuttigen, kunnen we de vreugde die we hebben ervaren niet voor onszelf houden. De ontmoeting met Christus, steeds versterkt en verdiept in de Eucharistie, wekt in de Kerk en in iedere christen de drang tot getuigen en tot evangeliseren. Ik wilde dit benadrukken in mijn preek bij de aankondiging van het *Jaar van de Eucharistie*, en citeerde daarbij de woorden van de heilige Paulus: "Telkens als gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood des Heren, totdat Hij komt" (1Kor 11,26). De apostel legt een nauw verband tussen de maaltijd en de verkondiging: in gemeenschap treden met Christus in de herdenking van Pasen houdt ook de plicht in de gebeurtenis die in deze rite tegenwoordig wordt gesteld te verkondigen en ervan te getuigen.²² De wegzending aan het einde van iedere H. Mis is een *opdracht* aan christenen zich in te zetten voor de verspreiding van het evangelie en de christelijke bezieling van de samenleving.

* Noot van de vertaler: Een 'Missa Stationali' is een door de bisschop in zijn kathedraal gevierde Mis, zoals de Chrismamis en de Heilige Wijdin-gen.

20. Vgl. *Sacrosanctum Concilium*, 41.

21. *Dies Domini*, 33, in: *a.w.*, 455-456.

22. Vgl. Johannes Paulus II, Homilie bij gelegenheid van het Hoogfeest van Sacramentsdag (10 juni 2004), in: *L'Osservatore Romano* (11-12 juni 2004), 6.

25. De Eucharistie geeft niet alleen de innerlijke kracht voor deze missie, maar levert – in zekere zin – ook *het plan* ervoor. Want de Eucharistie is een manier van zijn, die van Jezus overgaat in alle christenen en die, middels hun getuigenis, door de hele samenleving en cultuur heen straalt. Om dit tot stand te brengen moet iedere gelovige door persoonlijke en gemeenschappelijke meditatie de waarden in zich opnemen die de Eucharistie tot uitdrukking brengt, de houding die deze inspireert, de levensbeslissingen waartoe deze leidt. Kunnen we hier niet *een speciale opdracht* zien die voortkomt uit dit *Jaar van de Eucharistie*?

Dank zeggen

26. Een fundamenteel element van dit *plan* is te vinden in de betekenis zelf van het woord 'Eucharistie': dankzegging. In Jezus, in zijn offer, in zijn onvoorwaardelijk 'ja' tegen de wil van de Vader, ligt het 'ja', het 'dank U', het 'amen' van de hele mensheid besloten. De Kerk is geroepen om mensen aan deze grote waarheid te herinneren. Dit is vooral dringend in onze geseculariseerde samenleving, die gekenmerkt wordt door het vergeten van God en een zinloos najagen van menselijke zelfgenoegzaamheid. Het Eucharistische 'plan' gestalte geven in het dagelijks leven, overal waar mensen leven en werken – in gezinnen en scholen, op de werkvloer, onder alle levensomstandigheden – betekent ervan getuigen dat *de menselijke werkelijkheid niet gerechtvaardigd kan worden zonder verwijzing naar de Schepper*: "Zonder een Schepper verdwijnt het schepsel in het niet."²³ Deze transcendentie betrekking, die ons ertoe verplicht steeds weer dank te zeggen voor alles wat we hebben en zijn – in andere woorden tot een 'Eucharistische houding' – doet in

geen enkel opzicht af van de legitieme autonomie van aardse werkelijkheden,²⁴ maar geeft deze eerder een stevig fundament door haar binnen haar juiste grenzen te plaatsen.

In dit *Jaar van de Eucharistie* zouden christenen zich ervoor moeten inzetten krachtiger te getuigen van Gods aanwezigheid in de wereld. We moet niet bang zijn om over God te spreken en we moeten trots getuigen van ons geloof. De 'cultuur van de Eucharistie' bevordert een cultuur van dialoog, die hier kracht en voedsel vindt. Het is een vergissing te denken dat publieke verwijzingen naar het geloof op de een of andere manier de rechtmatige autonomie van de staat en burgerlijke instellingen zullen ondermijnen, of dat hierdoor zelfs een houding van onverdraagzaamheid wordt aange-moedigd. Als de geschiedenis aantoont dat ook op dit punt door gelovigen fouten zijn gemaakt, zoals ik bij gelegenheid van het Jubileum heb erkend, dan moet dat niet worden toegeschreven aan 'christelijke wortels', maar aan het feit dat christenen niet trouw zijn geweest aan die wortels. Iemand die leert om 'dank U' te zeggen op de wijze van de gekruisigde Christus eindigt wellicht als martelaar, maar nooit als beul.

De weg van de solidariteit

27. De Eucharistie is niet slechts een uitdrukking van gemeenschap in het leven van de Kerk maar ook een project van solidariteit voor de gehele mensheid. In de viering van de Eucharistie vernieuwt de Kerk voortdurend haar bewustzijn dat zij "teken en instrument" is niet alleen van intieme gemeenschap met God, maar ook van de eenheid van het hele menselijk geslacht.²⁵ Iedere H. Mis, zelfs als die in het verborgene of in een of andere uit-

23. *Gaudium et spes*, 36.

24. Vgl. *t.a.p.*

25. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 1.

hoek van de wereld wordt gevierd, is altijd een teken van universaliteit. De gelovige die deelneemt aan de Eucharistie leert dat hij *gemeenschap, vrede en solidariteit* in iedere situatie moet bevorderen. Meer dan ooit vereist onze verscheurde wereld, die het nieuwe millennium begonnen is met het spook van terrorisme en de tragedie van oorlog, dat christenen de Eucharistie leren ervaren als *een ware school van vrede*, waarin mensen worden gevormd die, op verschillende niveaus van verantwoordelijkheid in het sociale, culturele en politieke leven, de dialoog en de gemeenschap kunnen bevorderen.

In dienst van de geringsten

28. Er is nog één punt dat ik zou willen benadrukken, daar het de authenticiteit van onze gemeenschappelijke deelname aan de Eucharistie in belangrijke mate beïnvloedt. Het is de impuls die de Eucharistie de gemeenschap geeft *tot daadwerkelijke inzet te komen voor een rechtvaardigere en meer broederlijke samenleving*. In de Eucharistie heeft onze God zijn liefde tot het uiterste toe getoond, waarbij Hij alle criteria van macht, die menselijke verhoudingen maar al te vaak bepalen, omgekeerd heeft en radicaal het criterium van de dienstbaarheid formuleert: “Als iemand de eerste wil zijn, moet hij laatste van allen en de dienaar van allen zijn” (Mc 9,35). Het is niet toevallig dat het evangelie van Johannes geen verslag bevat van de instelling van de Eucharistie, maar in plaats daarvan de ‘voetwassing’ (vgl. Joh 13,1-20) verhaalt. Door zich voorover te buigen om de voeten van zijn leerlingen te wassen, verklaart Jezus ondubbelzinnig de betekenis van de Eucharistie. De heilige Paulus benadrukt dat een Eucharistieviering niet geoorloofd is, als het niet willen delen met de armen aan-

toont hoezeer het aan naastenliefde ontbreekt (vgl. 1Kor 11,17-22.27-34).

Kunnen we dit *Jaar van de Eucharistie* niet tot een tijd maken waarin diocesane en parochiële gemeenschappen zich op een bijzondere manier met broederlijke zorg toeleggen op de vele vormen van armoede in onze wereld? Ik denk aan de tragedie van de honger waar honderden miljoenen mensen onder lijden. Ik denk aan de ziektes die ontwikkelingslanden teisteren, de eenzaamheid van veel oudere mensen, de problemen van de werklozen, de ellende van veel immigranten. Deze nood komt ook voor, zij het in verschillende mate, in rijke landen. We kunnen onszelf niet voor de gek houden: door onze wederzijdse liefde en in het bijzonder door onze zorg voor mensen in nood, zullen wij herkend worden als ware leerlingen van Christus (vgl. Joh 13,35; Mt 25,31-46). Dat is het criterium om de authenticiteit van onze Eucharistievieringen te beoordelen.

Tot slot

29. *O Sacrum Convivium, in quo Christus sumitur!* Het *Jaar van de Eucharistie* vindt zijn oorsprong in de verbazing waarmee de Kerk dit grote mysterie beschouwt. Het is een verbazing die ikzelf voortdurend ervaar. Daaruit is mijn Encycliek *Ecclesia de Eucharistia* ontstaan. Nu ik uitzie naar het zevenentwintigste jaar van mijn Petrusambt, beschouw ik het als een grote genade dat ik de hele Kerk mag oproepen dit onuitsprekelijk Sacrament op een bijzondere wijze te beschouwen, te prijzen en te aanbidden. Moge het *Jaar van de Eucharistie* voor iedereen een kostbare gelegenheid zijn te groeien in het bewustzijn van de onvergelijkelijke schat die Christus aan zijn Kerk heeft toevertrouwd.

Moge het een aanmoediging zijn tot een levendiger en vuriger viering van de Eucharistie, die leidt tot een christelijk leven dat omgevormd is door de liefde.

Er is hier plaats voor allerlei initiatieven, naar het oordeel van de Herders van de plaatselijke Kerken. De *Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten* zal zeker met suggesties en voorstellen komen. Ik verwacht niet dat men buitengewone dingen gaat doen, maar dat ieder initiatief gekenmerkt wordt door een diepe innerlijkheid. Als het enige gevolg van dit Eucharistisch jaar zou zijn dat in christelijke gemeenschappen de viering van de zondagsmis herleeft en er meer Eucharistische aanbidding buiten de H. Mis zou komen, zou dit genadejaar al heel bijzondere gevolgen hebben. Tegelijk is het goed om hoog te mikken en niet tevreden te zijn met middelmatigheid, daar we weten dat we altijd op Gods hulp kunnen rekenen.

30. Aan U, dierbare *broeders in het bischopsambt*, beveel ik dit jaar aan, vol vertrouwen dat U mijn uitnodiging met apostolische ijver zult verwelkomen.

Dierbare *priesters*, die iedere dag de woorden van de consecratie uitspreken, en getuigen en verkondigers bent van het grote wonder van liefde dat door Uw handen wordt voltrokken: laat U uitdagen door de genade van dit speciale Jaar; viert de H. Mis iedere dag met dezelfde vreugde en vurigheid waarmee U Uw eerste Mis hebt gevierd en besteedt iedere dag tijd aan gebed voor het tabernakel.

Moge dit ook een Jaar van genade zijn voor U, *diakens*, die zo nauw betrokken bent bij de dienst van het Woord en de dienst aan het altaar. Ik vraag U, *lectoren, acolieten en buitengewone bedienaren van de heilige communie*, steeds meer te

gaan beseffen welke gave U ontvangen hebt in de dienst die aan U is toevertrouwd voor een waardiger viering van de Eucharistie.

Ik richt mij heel in het bijzonder tot U, *priesters van de toekomst*. Doe gedurende Uw tijd op de priesteropleiding alle moeite om de schoonheid te ervaren van het dagelijks deelnemen aan de H. Mis maar breng ook geruime tijd door in gesprek met de Heer in het Sacrament.

Godgewijde mannen en vrouwen, juist door die toewijding geroepen tot langduriger contemplatie: vergeet nooit dat Jezus in het tabernakel U aan zijn zijde verwacht, zodat Hij Uw hart kan vervullen met de ervaring van zijn vriendschap, die alleen zin en vervulling aan Uw leven geeft.

Ik hoop dat U allen, *christengelovigen*, de gave van de Eucharistie mag herontdekken als licht en kracht voor Uw dagelijks leven in de wereld, in het uitoefenen van Uw beroep onder zo vele verschillende omstandigheden. Herontdekt deze gave bovenal om ten volle de schoonheid en de zending van het gezin te ervaren.

Ik heb grote verwachting van jullie, *jonge mensen*, als ik uitzie naar onze ontmoeting bij de volgende Wereldjongerendagen in Keulen. Het thema van onze ontmoeting – “*Wij zijn gekomen om Hem te aanbidden*” (Mt 2,2) – leent er zich bijzonder voor om jullie ertoe te brengen dit Eucharistische jaar op de juiste wijze te beleven. Breng voor je ontmoeting met Jezus, verborgen onder de Eucharistische sluier, al het enthousiasme van je leeftijd, je hoop en je vermogen om lief te hebben mee.

31. We hebben het voorbeeld van de heiligen voor ogen, die in de Eucharistie voedsel hebben gevonden voor hun weg naar de volmaaktheid. Hoe vaak hebben

ze tranen vergoten omdat ze zo diep bewogen waren in de aanwezigheid van dit grote mysterie, of uren van onbeschrijflijke 'bruidsvreugde' ervaren voor het altaarsacrament. Mogen wij bovenal geholpen worden door de heilige Maagd Maria, wier hele leven een vertolking van de betekenis van de Eucharistie was. "De Kerk, die naar Maria kijkt als haar oerbeeld, wordt ertoe geroepen, haar in haar relatie tot dit heiligste geheim na te volgen."²⁶ Het Eucharistisch Brood dat wij ontvangen is het onbevleete Vlees van haar Zoon: *Ave verum corpus natum de Maria Virgine*. Moge de Kerk, geholpen door Maria, in dit Jaar van genade een nieuw elan voor haar missie verkrijgen en in de Eucharistie steeds meer de bron en

het hoogtepunt van haar hele leven erkennen.

U allen geef ik mijn zegen als onderpand van genade en vreugde.

Uit het Vaticaan, op 7 oktober, de gedachtenis van de heilige Maagd Maria van de Rozenkrans, in het jaar 2004, het 26ste van mijn Pontificaat.

Johannes Paulus II

Vertaling: dr. N. Stienstra

26. *Ecclesia de Eucharistia*, 53, in: *a.w.*, 124.